

Næss, Henrik Bergethon, 1868—, ishavsskipper, pionér for kullutvinningen på Svalbard, sønn av sjømann og seilmaker Hans Henrik N. og Bergitthe Torbersen, f. i Tromsø 20/10 1868. Gift i

$\frac{2}{3}$ 1893 med Kristine Bergitthe Amanda Wæraas, f. på Tromsø $\frac{22}{12}$ 1867, datter av sjømann Gunerius W. og Hanna Helmine Fredrikke Kjeldsen (søster av ovennevnte ishavsfarer Johan K.)

13 $\frac{1}{2}$ år gammel drog N. på Ishavet med sin pleiefar, skipper Nils Johnsen, som eide jakten „Barentine“. Han fór med en rekke ishavsfartøyer fra Tromsø inntil 1889, da han gikk til sjøs i koffardifart, og kom tilbake igjen til Tromsø i 1891. I de følgende år fór han igjen inntil 1895 på Ishavet med fartøyer fra Tromsø. I 1897 førte han D/S „Laura“, som var leiet av engelskmannen Barclay Walker på en jakttur i Nordishavet. Han var isløs og kjentmann med følgende skib: 1894 med det tyske passasjerskib „Stettin“, 1895 med en engelsk turisdampner „Garonne“, 1896 med Sir G. Baden Powells yacht „Otaria“ til Novaja Semlja for å observere den totale solformørkelse.

I juni 1898 flyttet han til Trondheim, og det følgende år ledet han en ekspedisjon til Isfjorden på Spitsbergen for å undersøke og ta i besiddelse kullforekomster. I 1912 blev han forhyrt som styrmann og skytter med selfangeren „Samson“ for selfangst på Labrador. 1913 blev han assistent på Fuglehuk fyr, 1917 fyrvokter på Tennholmen og i 1918 fyrvokter på Støtt fyr. Han tok avskjed i 1926 og bosatte sig i Trondheim. Senere var han også islos og kjentmann på flere fartøier: 1928 med det svenske skib „Tania“ av Göteborg, som var gått til undsetning for Nobile, 1930 med Nordenfjeldske Dampskibsselskabs „Prins Olav“ på en reise til Spitsbergen og i 1935 med belgieren Jean Empain på hans jakt „Heliopolis“ på en reise til Spitsbergen.

Størst betydning har N. fått ved sitt pionérarbeide vedrørende kullutvinning på Svalbard. Kullforekomstene på Svalbard blev kjent allerede straks efter hollendernes gjenopdagelse av øigruppen i 1596, men ingen hadde falt på den tanke å nytte forekomstene før omkring århundreskiftet, da det var fire norske fangstskippere som omtrent samtidig søkte å vekke interesse hos finansfolk for disse kullforekomster. Den første kullast fra Spitsbergen blev hjemført i 1899 til Tromsø av skipper Søren

Zachariassen. Det følgende år var det to andre ishavsskipper fra Tromsø som også fikk utsendt ekspedisjoner for okkupasjon av kulland på Spitsbergen. Den ene var B. Pedersen, og den annen var N. Og det var N.s store fortjeneste at det foretagende han satte i gang kom til å få den uten sammenligning største betydning for utviklingen av kullgrubedriften på Svalbard.

N. fikk interessert endel trøndere for kulldriften deroppe. Disse var slakterne Fr. Bohne, L. Solberg, E. Aas, Peder Dahll og byggmester C. A. Johansen. $19/5$ 1900 holdt disse sammen med N. et møte og besluttet å sende en ekspedisjon til Spitsbergen. Ekspedisjonen avgikk fra Trondheim $29/5$ s. å. med seilkutteren „Dependent“ av Tromsø, skipper og eier Oluf Mads Olsen. Leder var N. Omlag 400 hl. kull blev tatt hjem og anneksjoner foretatt på Bohemanneset og på vestsiden av Adventfjorden. Prøver blev dessuten tatt på forskjellige andre steder i Isfjorden.

Selskapet fikk navnet Trondhjem—Spitsbergen Kulkompanie. Aksjeinnbydelse blev utlagt fra desember 1900 til $15/1$ 1901, men fant ikke den nødvendige tilslutning.

Ny ekspedisjon avgikk fra Tromsø $18/7$ 1901 med D/S „Express“ av Svolvær. N. var leder. Ellers deltok bergingeniør Alfred Getz og maskiningeniør Jacob Grønvold ved Statsbanene, samt 4 arbeidere.

I midten av august 1901 drog N. opover pånytt for å hente mere kull med sin seilskute „Alaska“. Det var 10 mann ombord. 1500 hl. blev tatt hjem. Skuta returnerte til Tromsø i midten av november. Det annekterte område i Adventfjorden blev betydelig utvidet i 1901.

Sommeren 1901 besøkte John M. Longyear fra Marquette i Michigan Spitsbergen med den tyske turistbåt D/S „Augusta Victoria“ av Hamburg. I Recherchefjorden traff han en av den senere statsminister Chr. Michelsen utsendt ekspedisjon for anneksjon av kulland. I 1903 var Longyear igjen deroppe med samme skib, ledsaget av sin nevø, bergingeniør William D. Munroe, og norsk-amerikaneren Olaus Jeldnes fra Spokane, Wash. De undersøkte kullforekomstene i Adventfjorden.

Jeldnes trådte i forbindelse med trønderne. Salg av de annekterte områder fant sted ifølge kontrakt av $21/1$ 1904 for kr. 50 000 i aksjer

og kr. 10 000 kontant. Jeldnes optrådte på vegne av John M. Longyear og hans kompagnon Frederick Ayer. Disse to underskrev kontrakten, efter at denne først var godtatt av dem ⁷/₇ 1904.

Efter opdrag fra amerikanerne drog N. med „Alaska“ fra Tromsø ¹⁹/₆ 1904 til Adventfjorden. Han tok ut 400 hl. kull og kom hjem ²⁵/₉.

Ayer & Longyear overdrog rettighetene i Adventfjorden til Arctic Coal Company (stiftet i Boston ⁹/₃ 1906) i henhold til kontrakt av ⁷/₆ 1906.

Våren 1905 sendte Ayer & Longyear ingeniør Munroe og 25 arbeidere med D/S „Ituna“. N. var med som islos og kjentmann på Svalbard. Ekspedisjonen kom til Adventfjorden ³/₆. Der blev foretatt nye, meget omfattende annekasjoner for Ayer & Longyear, som anmeldte dem til U.S.A.s utenriksdepartement ¹/₃ 1906.

Munroe drog til Spitsbergen igjen med D/S „Prima“ i slutten av mai 1906 med 80 mann. N. deltok i samme egenskap som året i forveien. Samme høst kjøpte Munroe D/S „Heimdal“ av Tønsberg, som blev forsterket og kalt „William D. Munroe“. N. blev kaptein på skibet og fortsatte i denne stilling til 1911.

¹⁸/₆ 1916 blev alle de amerikanske kullfelter på Spitsbergen solgt til et norsk syndikat representert av Centralbanken for Norge. Kjøpesummen var 1.5 mill. kroner kontant og 2 mill. kroner i aksjer. Samme høst, ³⁰/₁₁, blev der stiftet et selskap i Kristiania, Store Norske Spitsbergen Kulkompani Aktieselskap, som overtok syndikatets eiendommer og endel norske kullfelter på Spitsbergen. Dette norske selskap eier nå størsteparten av de drivverdige kullførende områder på Spitsbergen og er for tiden det eneste norske foretagende som driver kullgrubedrift på Svalbard.

N. har den franske æringsmedalje i bronse for eftersøking av Roald Amundsen (1928) og Trøndelagsutstillingens sølvmedalje (1930) for konstruksjon og forarbeidelse av et loskontrollur som er patentert.

~~Adolf Hoel~~

[Litt.:

29/10 85 Adv Br. (delnotat) og så til Orvin at
det ikke var menig i La H. og navn under opp
skulde sende den over til adv og P. loved at lese
eller hvem skulde se på den.